

KGB veikla Varėnoje

Kaip pažymi Varėnos r. KGB skyriaus viršininkas S. Matukonis slaptose ataskaitose apie skyriaus agentūrinę operatyvinę darbą 1984 metais, minėtasis darbas vyko pagal Varėnos ir Druskininkų KGB skyrių suplanuotas „priemonės“ (rus. „meroprijatij“), taip pat vadovaujantis 26-ojo Sovietų sąjungos komunistų partijos (SSKP) suvažiavimo, vėlesnių SSKP Centro komiteto plenumų nutarimais, Sovietų sąjungos ir Lietuvos sovietinės respublikos KGB įsakymų ir nurodymų reikalavimais bei kita.

Vienas iš 1984 metais atliktų KGB Varėnos r. skyriaus darbų – pagal planą „Kedras“ (specialų planą „kovai su ardomąja JAV spec. tarnybų veikla“ – red.) išaiškinti keturi rajono gyventojų asmeniniai susitikimai su užsieniečiais giminačiais, atvykusiais iš JAV, Kanados „turizmo kanalu“ (rus. „po kanalu turizmu“).

Visi giminačiai buvo patikrinti, ir nustatyta, kad jie nėra „paspalpių nešiotojai“ (rus. „sekretonositeli“) ir negali sudominti prieš, išskyrus vieną atvejį, kai 1984 metų rugpjūtį į Lietuvą atvyko turistė iš JAV Ona Tarailienė. Moteris esą nelegaliai apsilankė Varėnos rajone, kur susitiko su savo giminačiais, tarp jų – su buvusio baudėjo (rus. „karatel“), 1978 metais nuteisto aukščiausios mirties bausme, Vinco Sausaitio, Morkaus s., žmona Julija Sausaitienė, Dominiko d. Turistė J. Sausaitienei padovanojo automobilį VAZ-2107. Be to, Varėnos kagėbistų žiniomis, turistės O. Tarailienės vyras vokiečių okupacijos metais esą dirbo Varėnos ir Eišiškių valsčių seniūnu (rus. „starostoj Varenskoj i Eišiškoj volstei“), dalyvavo šaudant sovietinius piliečius, o traukiantis vokiečiams bėgo į Vakarų, gyvena JAV ir tariamai (rus. „jakoby“) yra VLIK-o narys. (VLIK-as, arba Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas, įkurtas 1943 metais, buvo įtakingiausia išėivijos organizacija, kuri kėlė sovietų okupacijos nepripažinimo klausimą – red.)

Pagal kitą planą pavadinimu „Vektorius“ kagėbistai „dirbo tam tikrą darbą“ (rus. „velas opere-

delionnaja rabota“) su vokiečių tautybės Varėnos miesto ir rajono gyventojais, tačiau duomenų apie jų priešišką veiklą esą negauta, o gal neišgauta (rus. „ne dobyto“).

KGB Varėnos r. skyriaus viršininko ataskaitoje taip pat kruopščiai surašyti skaičiai, kiek rajono gyventojų ir koku tikslu 1984 metais išvyko į kapitalistines šalis, kiek – į socialistines, kam leista išvažiuoti ir kam ne, bei kiek kartu su išvažiuojančiais išvyko KGB agentų bei patikėtinių. Suskaičiuoti ir iš užsienio šalių „pagal sovietinių piliečių kvietimus“ (rus. „po priglășeniju sovetskich graždan“) į Varėną ar į Varėnos rajoną atvykę žmonės.

Operatyvinių sekimo bylų objektai kunigai ir kiti „nusikaltėliai“

Reikšmingą vietą kontržvalgybos veikloje tais pačiais metais Varėnos r. KGB operatyvininkai skyrė katalikų dvasininkijai. Šioje srityje buvo „naudojama“ (rus. „ispolzuetisia“) 12 KGB agentų ir 24 patikėtiniai.

Nustatyta, kad „operatyvinių sekimo bylos objektas“ (rus. „objekt dela operativno-nabludeniija“) – Valkininkų parapijos klebonas Keina, taip pat – kunigas „nelegalas“ Boruta tebėra „mums priešiškos pozicijoje“ (rus. „na vrazdebnyh nam pozicijach“). Todėl net šių dvasininkų pamoklose išsakoma jų „ideologiskai žalinga nuomonė“ (rus. „ich ideologičeski uščerboje vyskazivanije“) buvo kruopščiai dokumentuojama.

Operatyvinių sekimo byla buvo vedama bei „tam tikra teigiama“ veikla vykdoma ir prieš kitą „objektą“ – Žilinių parapijos kleboną Zubrų. Po vienos tokios įvykdytos operatyvinės-techninės „priemonės“ pavadinimu „D“ buvo nustatyta, kad klebonas Zubrus iš kažkur gauna ir savo bute saugoja „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“. Todėl prieš kleboną jau artimiausiu metu buvo numatyta įvykdyti dar keletą „operatyvinių-techninių priemo-

nių“ (rus. „operativno-techničeskich meroprijatij“).

O 1984 metų lapkritį Varėnos r. KGB operatyvininkai, pasitelkę vykdomąjį komitetą, tik jiems žinomu būdu „profilaktiškai“ pauklėjo (rus. „byl profilaktirovan“) Kabelių parapijos kleboną Vytautą Pūką, Romo s., dėl jo suorganizuotos procesijos su bažnytinėmis vėlavomis lapkričio 1-ąją – Visų Šventųjų dieną. Klebonas V. Pūkas po tos kagėbistų „profilaktikos“, kaip teigiama, pažadėjo, kad panašūs faktai ateityje nebepasikartos.

KGB Varėnos r. skyriaus viršininko ataskaitoje taip pat minimas būsimasis Kauno dvasininkų seminarijos studentas Bronius Krakevičius Vladovič, gimęs 1963 metais Dubičių kaime ir ten gyvenęs. B. Krakevičius buvo „tyrinėjamas“ (rus. „izučalsia“) kaip galimas KGB „informacijos šaltinis“, tačiau skyriaus viršininkas S. Matukonis savo ataskaitoje pažymi, kad tuometinis būsimasis katalikų dvasininkas (ir dabartinis Valkininkų parapijos klebonas – red.) B. Krakevičius „nuo bet kokių ryšių su KGB organais kategoriškai atsisakė“.

KGB Varėnos r. skyrius vykdė aktyvų operatyvinių-agentūrinį darbą ir tarp inteligentijos, jaunimo bei asmenų, „anksčiau teisų už ypač pavojingus nusikaltimus valstybei ir grįžusių iš specialių gyvenviečių“ (rus. „specposelenij“), taip pat ieškojo „nusikaltėlio“ (rus. „zloumyšlenika“), surinkusio „tendencingą medžiagą“ apie vadinamuosius Merkinės įvykius 1944 metų gruodžio 24 dieną, kuri buvo išspausdinta nelegaliai leidžiamame žurnale „Aušra“.

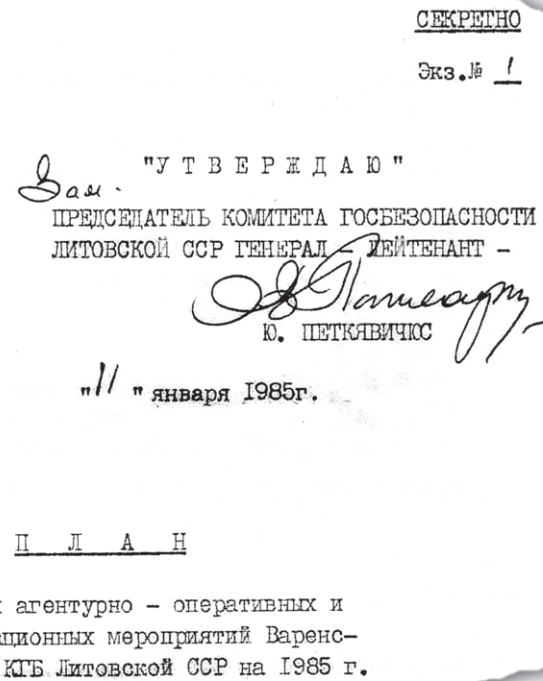
Dėl visų šių vadinamųjų „kontržvalgybinių“ duomenų „koncentracijos“ ir analizės KGB Varėnos r. skyriuje buvo vedamos dvi literinės (rus. „liternyje“, t. y. pažymėtos raide, ne numeriu – red.) bylos: „Reakcinė dvasininkija Varėnos rajone“ ir „Lietuviški buržuaziniai

nacionalistai“.

KGB Varėnos r. skyriaus viršininko ataskaitoje minimas ir 1984 metų lapkričio 4 dieną kilęs gaisras „Dainavos“ kolūkyje, kurio metu sudegė daržinė su 200 tonų šiaudų. Rajono vidaus reikalų skyriuje buvo pradėta baudžiamoji byla, o gaisro priežastis kartu tyrė ir milicininkai, ir kagėbistai. Panašus tyrimas vyko ir dėl rajono vidaus reikalų skyriaus darbuotojų pradangintos nedidelių gabaritų portatyvinės radijo stoties, apie tai informuojant KGB vadovybę Vilniuje.

Be to, KGB Varėnos r. skyrius tikrino, t. y. atliko rajono vidaus reikalų „organų“, karinio komisariato, DOSSAF ir civilinės gynybos štabo darbuotojų bei jų šeimų narių „pilnus specialius patikrinimus“ (rus. „polnyje specialnyje proverki“), siekdamas išsiaiškinti, ar tarp jų nėra asmenų, kuriuos „priešo specialiosios tarnybos gali panaudoti mūsų šaliai priešiškais tikslais“ (rus. „specialnyje služby protivnika mogut ispolzovat vo vrazdebnyh našei strany celej“).

Šiais ir visais kitais atvejais KGB Varėnos r. skyrius palaikė glaudžius ryšius su Lietuvos komunistų partijos Varėnos rajono komitetu, kuris, kaip ra-

основных агентурно - оперативных и организационных мероприятий Варенского РО КГБ Литовской ССР на 1985 г.

Сов.секретно
Экз. № 1
Приложение № 1
к указанию КГБ и МВД Литовской ССР
№ 10-100/14-369 от "11" XI 1984 г.

ВЫПИСКА ИЗ РАСЧЕТА

выделения сил и средств органа внутренних дел в распоряжение органов КГБ для проведения специальных мероприятий и приема для содержания в ИВС социально-опасных лиц в "Особом периоде"

№ п/п	Наименование органа	Количество выделяемых сил и средств				Примерное к-во задерживаемых, подлежащих водворению в ИВС	Место этапирования
		личного состава	автоматов	пистолетов	носимых радиостанций		
1.	Варенский РОВД	6	3	6	2	6	СИ г.р. Вильнюс

Начальник отдела ВМРиГО МВД Лит. ССР
майор вн.служб

мб 83

В.Добуванскас

ПРИМОНЕТА И.П. Е.Б. 27/118
от 21.11.84

Priedas prie LSSR KGB ir LSSR vidaus reikalų ministerijos įsako dėl socialiai pavojingų asmenų Varėnos rajone suėmimo, kuriame nurodyta, jog rajoninis vidaus reikalų skyrius (milicija) turi skirti 6 darbuotojus, 3 automatus, 6 pistoletus ir 2 portatyvines radijo stotis, kad suimtum maždaug 6 „socialiai pavojingus“ asmenis, būtinus įkurdinti laikinojo sulaikymo izoliatoriuje (rus. „IVS – izoliator vremennovo soderžaniija“), vėliau pristatant juos į tardymo izoliatorių (rus. „SI – sledstvennij izoliator“) Vilniuje

šoma, „nuolat pagrindiniais aspektais informuodavo apie operatyvinę situaciją mieste bei rajone“. Be to, šiam komitetui užtekdavo KGB žodinės informacijos, ir „partiniai organai imdavosi atitinkamų priemonių“ (rus. „partijnami organami prinimalis sootvetstvujuščije mery“), „organizuodavo sovietinių žmonių politinį budrumą stiprinančius kontrpropagandinius renginius“ ir pan.

KGB Varėnos r. skyrius nuolat rūpinosi ir savų kadru papildymu, atlikdamas „tam tikrą darbą“ parenkant bei tikrinant kandidatus į „KGB organus“. Antai 1984 metais buvo paruoštas ir įdarbintas Kapusko miesto KGB skyriuje Varėnos rajono Kabelių aštuonmetės mokyklos mokytojas Arūnas Gylis Antanovič. Tuo pat metu KGB tikrino kitą kandidatą studijuoti KGB aukštojoje raudonosios vėlavos ordino mokykloje (rus. „v Vysšuju Krasnoznamenujuju školu KGB“) – Kastytį Brazuilį Kazėvič (K. Brazuilis, Lietuvai jau atkūrus nepriklausomybę, yra kandidatavęs į Seimą Varėnos-Eišiškių vienmandatėje rinkimų apygardoje, bet nesėkmingai – red.). Buvo tikrinamas ir trečias kandidatas į KGB – Vitalijus Sibitis Georgijevič, ruošiamas įdarbinti tuometiniame Varėnos rajono ryšių mazge.

KGB Varėnos r. skyriaus viršininkas S. Matukonis savo slaptos ataskaitos, skirtos Lietuvos KGB vadovybei, pabaigoje vis dėlto pripažino, kad skyriaus darbuotojų atliktas darbas 1984 metais turi ir nemažai trūkumų, iš jų – „silpnos agentūrinės pozicijos tarp katalikų dvasininkijos, inteligentų ir jaunimo, o atskirose įmonėse agentūros iš viso nėra“. Bet čia pat pasižadėjo, kad „iš šiuos trūkumus bus atsižvelgta rengiant 1985 metų agentūrinę-operatyvinę ir organizacinių priemonių planą, o trūkumams pašalinti artimiausiu metu bus imamas konkrečių priemonių“.

Kaip KGB Varėnos r. skyriaus viršininkui S. Matukoniui pavyko išpildyti savo pažadus, atsispindi ir 1985, ir 1986, ir 1987 metų skyriaus agentūrinę-operatyvinių bei

organizacinių priemonių planuose, taip pat – ir tų pačių metų ataskaitose. Šiuos slaptus dokumentus irgi paviešino Lietuvos gyventojų rezistencijos ir genocido tyrimo centras.

KGB Varėnos r. skyriaus veiklos planas 1985-iems metams.

Antai KGB Varėnos r. skyriaus viršininko S. Matukonio parengtas toks slaptas planas 1985 metams, kurį savo parašu patvirtino pats tuometinis Lietuvos SSR KGB pirmininkas, generolas-leitenantas Juozas Petkevičius (žr. faksimilę viršuje), pirmiausia pradedamas tuo, kad 1985-ųjų pradžioje Varėnos rajone gyvena apie 40 tūkst. žmonių, iš jų apie 28 tūkst. gyventojų – kaimo vietovėse, 12 tūkst. – Varėnos mieste. Rajone veikia 12 apylinkių tarybų, 12 kolūkių, 6 tarybiniai ūkiai ir 1 eksperimentinis ūkis su bandymų stotimi Perlojoje.

Nustatyta, kad rajone gyvena 1430 žmonių, palaikančių ryšį su užsieniu, kai kurie iš jų gauna vertingų siuntinių – lengvųjų automobilių ir kitokių brangių daiktų. Taip pat rajono teritorijoje gyvena 228 „legalizuoti banditai“, apie 300 – „anksčiau nuteistųjų už įvykdytus ypač pavojingus valstybei nusikaltimus“ ir apie 1200 žmonių, „grįžusių iš spec. gyvenviečių“ (taip KGB dokumentuose vadinti ir politiniai kaliniai bei tremtiniai – red.). „Šiai kategorijai asmenų“ KGB Varėnos r. skyriuje buvo vedamos 8-ios operatyvinių sekimo bylos.

Taip pat pažymėta, kad Varėnos rajone yra 13 veikiančių bažnyčių ir 13 kunigų, o kai kurie iš jų – „nusiteikę antisovietiška ir ta dvasia veikia tikintuosius, taip pat renka tendencingą medžiagą, spausdinamą nelegaliame leidinyje „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ (rus. „nastrojenny antisovietiski i v etom duche obratjavajet verujuščich, primajut učastije v sbore tendencioznych materialov, pečiatjavajemych v nelegalnom izdaniji „Chronika katoličeskoj cerkvi Litvy“).

Šešyns. Pradžia Nr. 72, 73, 74

Parengė
Diana ZUBAVIČIENĖ